

у підготовлених людей виникають негативні види емоцій: страх, паніка, заціпеніння, переляк, стрес. Велику увагу під час підготовки співробітників необхідно приділяти їх психологічній стійкості в діях у надзвичайних ситуаціях.

Підсумовуючи проведене дослідження, можна зробити висновок про те, що в професійній діяльності працівників ОВС накопичилася низка проблем, зумовлених як недосконалістю нормативно-правового регулювання, так і недоліками у функціонуванні самої міліції, проблемами кадрового, матеріального, організаційного забезпечення її правоохоронної діяльності. Вважаємо, що необхідно розробляти пропозиції по удосконаленню професійної підготовки працівників ОВС взагалі й до їх діяльності в екстремальних ситуаціях зокрема.

Це дозволить співробітнику міліції ефективно виконувати свої професійні обов'язки з організації та здійснення охорони прав і свобод громадян, громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження й припинення правопорушень, залишатися справжнім професіоналом своєї справи й на високому рівні вирішувати завдання правоохоронного напрямку.

Література

1. Про міліцію: закон України від 20.12.1990 // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 4. - С. 20.
2. Філатов С.Д., Малівська Н.М., Тітаренко П.О. Заходи щодо запобігання втрат особового складу під час проведення спеціальних операцій по затриманню озброєних злочинців та дій в екстремальних ситуаціях. - К.: РВВ МВС України. - 1996. - С. 32.
3. Кравченко Ю.Ф. Основні напрямки реформування

кадрової політики в органах внутрішніх справ України // Вісник Унів. внутр. справ. - 1997. - № 2. - С. 3-10.

4. Чарльз М.Т. Професіональна підготовка співробітників поліції (милиции) США і Росії. Научное издание / Под общ. ред. В.П. Сальникова. - СПб: Санкт-Петербургский университет МВД России, издательство "Алетейя", 2000. - С. 224;

5. Шойгу С. К. Учебник спасателя / С.К. Шойгу, С.М. Кудинов, А.Ф. Неживой, С.А. Ножевой; под общ. ред. Ю.Л. Воробьева. - М.: МЧС России, 1997. - 520 с.

6. Про затвердження Комплексної програми вдосконалення бойової та психологічної підготовки особового складу органів та підрозділів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 26.05.2005 р. № 385.

7. Про підвищення рівня фізичної підготовки працівників ОВС: Наказ МВС України від 30.06.2005 р. № 495.

8. Психолого-педагогические проблемы совершенствования управления и оперативно-служебной деятельности органов внутренних дел: Труды Академии МВД СССР. - М. - 1986. - С. 173.

9. Юрченко А.В. Психологічні аспекти підготовки співробітників ОВС до застосування вогнепальної зброї в екстремальних умовах // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. - № 2. - 1999. - С. 198-211;

*Домніцак В.В.,
начальник кафедри спеціальної та фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 18.11.2012*

УДК 159.923:351.74

БОЙОВА ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ СНАЙПЕРА

Пригодська Ю. В.

Психологічні особливості снайперського мистецтва лише нещодавно почали описувати зарубіжні дослідники П. Бруксмін, М. Лонсдейл, Д. Міллер, а серед вітчизняних авторів до цієї теми зверталися О. Потапов, О. Резанов, В. Лобаєв.

Вдамося до історії. Снайпер (англ. sniper) – спеціальний боєць піхоти або інших родів військ чи правоохоронних органів, який уражає важливі цілі з першого пострілу, як правило, із замаскованої засідки. Снайпери звичайно використовують спеціальні снайперські гвинтівки, обладнані оптичним прицілом. Досвідчені снайпери мають великий досвід у точності стрільби, навичках маскування, прихованого пересування, спостереження, розрахунку траєкторії польоту кулі та інших чинників – вітру, температури, різниці висот і т. ін.. Слово “снайпер” походить від назви дрібної та швидкої пташки – бекаса (англ. snipe). Оскільки полювання на цього птаха було доволі складним, тих, кому це вдавалося, називали снайперами [1].

Одним з перших “VIP-птахів”, що потрапив у приціл снайперської гвинтівки колоніста, став британський генерал Симон Фрезер. Боєць загону “Вірджинські стрільці” на прізвище Мерфі влучив у нього з 460 метрів. Загибель командувача спричинила паніку серед англійців і вони відступили. Подальша історія воєн знає чимало прикладів, коли жертвами спеціально навчених стрільців ставали видатні полководці. Так, під час Трафальгарської битви французький унтер-офіцер, зайнявши позицію на щоглі корабля, смертельно поранив адмірала Нельсона. Прицільним пострілом з

відстані близько 400 метрів був убитий герой Кримської війни адмірал Нахімов. У тому, наскільки дошкульним і ефективним є снайперський вогонь ворога, на власному досвіді переконався й Уїнстон Черчилль.

Перші штатні снайпери в армійському підрозділах з'явилися в 1915 році в німецькому війську. Але незважаючи на те, що з властивою їм педантичністю кайзерівські вояки до дрібниць розписали “правила роботи” і схему навчання стрільців, всі снайперські рекорди Першої світової належать вихідцям з британських колоній. Кращим з них визнано канадського індіанця Луїса Пегхмагабоу, який здобув 378 підтверджених перемог.

Протягом тієї війни, особливо в період тривалого позиційного протистояння військ, перспективність “снайперського руху” стала незаперечною. Втім, ні в царській армії, ні згодом у Червоній робітничо-селянській виступів з цього не зробили – у військах не було жодного навчального спеціалізованого підрозділу. До початку фінської кампанії 1939-1940 р.р. у СРСР обмежувалися популяризацією масового стрілецького спорту. Значок “Ворошилівський стрілець” на грудях був тоді невід'ємним атрибутом кожного юнака. “Холодним душем” для радянського керівництва стали серйозні втрати, яких зазнала Червона армія від ворожих снайперів у ході “зимової війни”. Найвідомішим з них був Сімо Хайха, якого прозвали “Білою смертю”. Цей невеличкого зросту 33-річний суомі, озброєний звичайною (без оптичного прицілу) гвинтівкою Мосіна, знищив 542 червоноармійця! Не випадково “кукушок” противника росіяни у полон не брали – розстрілювали на місці, без церемоній. Гіркий

досвід боїв у Карелії підштовхнув сталінське керівництво до прийняття відповідного рішення, і на початок Великої Вітчизняної війни в стрілецьких дивізіях РСЧА вже налічувалося по 222 штатні снайперські гвинтівки [2].

Але згодом радянська школа снайперського мистецтва була визнана однією з кращих у світі. І не лише завдяки окремим особистостям, а й через запроваджені на фронті форми й методи масової підготовки влучних стрільців.

Метою нашого дослідження стало спостереження за психологією снайпера - складним структурним компонентом його професійної майстерності. Щоб з'ясувати особливості психології снайпера, потрібно бути снайпером чи працювати зі снайперами. Офіційна статистика Другої світової війни свідчить: для знищення одного ворожого воїна витрачалося близько 25 000 набоїв, тоді як снайперу для цього вистачало одного, максимум двох патронів.

Більшість чинників роботи снайпера впливають на його гомеостаз, що просто не може не призвести до стресових ситуацій. Інше питання, як вони позначаються та протікають в особистості. Досвідчений снайпер повинен вміти мобілізувати свій організм [3].

Бойова психофізіологія - наука про притягання незабаваних потенційних резервів людського організму для різкого підвищення професійної бойової діяльності. Снайпер повинен володіти гострим зором і слухом, підвищеним рівнем спостережливості й своєрідним чуттям, що дозволить йому передбачати дії противника, його поведінку, переміщення й тактичні задумки. Щоб виконати бойову задачу й залишитися живим, снайперу необхідно визначити ціль раніше, ніж вона визначить його. Це можна зробити лише за наявності тренуваного зору спостерігача. Снайпер зобов'язаний помітити те, що не можуть помітити інші. Спостережливості - це насамперед можливість відмічати природний і неприродний стан предметів, явищ, поведінки людини, тварин. Спостережливості - це ще й можливість будувати логічний причинний взаємозв'язок між явищами, за якими спостерігаєш, змінним чи незмінним положенням предметів на ландшафті, поведінкою живих істот, поєднуючи факти та передбачаючи можливі дії противника. Значення тренуваної спостережливості, поєднаної з роботою на карті, переоцінити важко. Це єдиний нестандартний шлях до розвитку тактичного нестандартного мислення, яке так необхідне і снайперу, і розвіднику [4].

Спостережливості - така ж природна психофізіологічна здатність сприйняття інформації, як зір, слух, нюх. Її можливо й необхідно розвивати.

Після того, як напрацьована спостережливості, снайпер повинен тренувати слух. На полі бою, особливо в засідках вночі й в оперативному пошуку снайпер зобов'язаний не тільки добре бачити, а й чути.

Слух досить добре розвивається при нічній роботі, а в екстремальній обстановці розвивається ще швидше. Після нічних тренувань необхідно переходити до тренувань вдень. Людина краще чує при освітленій місцевості, навіть при слабкому світлі. Лежачи на спині, слухова орієнтація дещо гірша, ніж лежачи на животі.

Незважаючи на тренувані зір і слух, розвідники й снайпери обов'язково використовують додаткові прийоми для підвищення гостроти зору та слуху. Відомо, що цукор і глюкоза є енергетичними речовинами, необхідними для роботи серця, мозку та нервової системи загалом, а відповідно й органів чуттів.

Нічний зір загострюється в положенні сидячи. Ніхто не знає чому так відбувається, але це незаперечний факт.

Цілеспрямована увага підвищує зір і слух у 1,5 - 2 рази.

Око - основний робочий орган-інструмент снайпера. Жорстка бойова практика ставить перед стрільцем підвищені вимоги, тому зір снайпера повинен бути бездоганним.

Звичайний оптичний приціл дає можливість снайперу бачити ціль в умовах поганого освітлення, у дощ, туман і навіть у сутінках.

У бойовій обстановці снайперу доводиться доволі часто працювати саме в таких умовах і для зору стрільця це має свої особливості.

При погіршенні видимості не слід концентрувати зір на цілі, бажаючи побачити її краще, при цьому відбувається зайве напруження прицільного ока й виснажується нервова система внаслідок загальної напруги. Напруження нервової системи веде до рефлекторного некерованого напруження практично всіх м'язів стрільця. Рефлекторно підвищується пульс і все це призводить до зниження стійкості зброї.

Під час роботи вночі може виникнути необхідність подивитися на карту або в інший документ чи просто поспівити біля себе. Для цього потрібно користуватися лише світлом червоного кольору з вузько спрямованим променем, прикриваючи прицільне око долоню, щоб не порушити його акомодацию.

Вночі не потрібно дивитися на спалахи сигнальних чи освітлювальних ракет, а лише на те, що знаходиться під нею. Ціль, що виникла від спалаху ракети необхідно "покласти" одразу, тому що грамотна ціль після її освітлення буде намагатися зникнути чи приховатися з поля зору.

Зайві спостереження за допомогою приладів значно знижують гостроту зору. Тому в роботі снайперської пари снайпер відпочиває очима, а його напарник постійно веде спостереження в перископ чи стереотрубу, визначає відстані до цілей і виконує балістичні розрахунки [5].

Снайпер, який знаходиться в снайперській засідці, повинен прослуховувати не лише атмосферу, а й ґрунт. Через землю добре передаються звуки від кроків, руху техніки, інколи звуки людського мовлення тощо.

Снайперу категорично заборонено палити. Нікотин звукує судини, знижує гостроту зору та збільшує пульсацію.

Снайпер не має права на злість, яка виводить з рівноваги й погіршує якість пострілу. Страх позбавляє стрільця нервової та фізичної енергії й викликає лише тремор.

Кращий вид спорту, що сприяє стрільбі - плавання, бажано в спокійному темпі на великій відстані. Плавання досить добре розвиває необхідні для стрільби групи м'язів, ефективно й швидко ставить дихання стрільця. Дуже корисні тренування вестибулярного апарату.

Біг, крос, стаєрські ривки, заняття карате негативно впливають на точну стрільбу з гвинтівки. Тому снайперам, які працюють у розвідувально-диверсійній групі, де все базується на швидкості переміщення, рухатись краще швидкими спортивними кроками [6].

Доведено, що жінки стріляють краще за чоловіків. Психофізіологічно жінки набагато більше пристосовані до роботи в екстремальних умовах за чоловіків. Фізіологічна витривалість і пристосованість жіночого організму ефективніша за чоловічий. Жінки володіють більш підвищеними системами чуття, зокрема, підвищеним нічним зором, слухом і нюхом. У них миттєво спрацьовує бойова інтуїція, споконвічно закладена природою. Жінки неймовірно спостережливі.

Жінка від природи психологічно підготовлена до ведення бойових дій і не відчуває на полі бою розгубленості.

ності. При виконанні поставленої бойової задачі жінка працює цілеспрямовано й безжалісно. Жінки - військовослужбовці чи працівники правоохоронних підрозділів досить вимогливі відносяться до виконання службових інструкцій. До процесу маскування жінки відносяться творчо, з неймовірною винахідливістю, цей процес досить природний для них.

Результативність дій жінки-снайпера буде завжди вища, ніж у снайпера-чоловіка. У бойовій практиці жінки більш обачливі та обережні, при пораненнях - більш живучі. Спираючись на такі особливості, у середині 1943 року в Москві сформована Центральна жіноча школа снайперів. За два роки було підготовлено більше 1800 жінок-снайперів, які до кінця війни знищили більше 18000 німців [7].

Мистецтво бойового снайпера межує з містиком. Ефект його роботи жахливий, а здатність виникати в несподіваному місці й безслідно зникати після пострілу здається надприродною. Легенди про можливості снайперів засновані на реальності. Підготовлений снайпер дійсно може робити те, чого не можуть інші. Снайпер - це довгий ніж у серці супротивника; занадто довгий і дуже жорстокий, щоб з ним не рахуватися. Ігнорувати снайпера не можна. Від нього не рятують відстань і бронезилет. Проти снайперської кулі безсила охорона. Снайпер здатний докорінно змінити ситуацію на полі бою, поставити потрібну точку в політичному процесі та з точністю хірурга знешкодити терориста. Сама загроза участі снайперів тисне на психіку ворога й змушує його пригинати голову. Справжній снайпер невидимий, нещадний і невловимий. Гнітюче діє сам факт його недосяжності й безкарності. Він з'явиться з порожнечі, виконає наказ і піде в порожнечу; зникне в одному місці, щоб з'явитися в іншому; його промисел романтичний, як романтичний сам процес пострілу на вільному полюванні.

Література

1. Айзенк Г. Супертесты IQ. - М.: Изд-во Эксмо, 2003. - 208 с.

2. Ануфрієв М.І., Ірхін Ю.Б., Курко М.Н., Нещерет Т.В., Омельченко С.В., Синівський В.В., Шаповалов О.В. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей): Довідник. - К.: МВС України; КІВС, 2003. - 80 с.

3. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект): Монографія. - К.: Ніка-Центр, 2002. - 296 с.

4. Баронін А.С. Психологічний профіль вбивць. Посібник з кримінальної психології та криміналістики. - К., Вид. ПАЛИВОДА., А.В., 2001. - 176 с.

5. Бодров В.А. Информационный стресс: Учебное пособие для вузов. - М.: ПЕРСЭ, 2000. - 352 с.

6. Болтиков В. Снайперы // Братишка. - 2006. - декабрь. - С. 14.

7. Потапов А.А. Искусство снайпера. - М.: Фаир-Пресс, 2003. - 544 с.

8. Бруксмит П. Искусство снайперской подготовки / Пер. с англ. В.А. Гришечкина. Под редакцией Ю.В. Шокарева. - М: ООО "Издательство "РОСМЭН-ПРЕСС", 2004. - С. 131.

9. Резанов О. Основы снайперского ремесла // Братишка. - 2006. - апрель. - С. 41-44.

10. Лебедева С.Ю., Тимченко О.В. Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України: Монографія. - Харків: ХНАДУ, 2005. - 326 с.

11. Миллер Д. Снайпер. - Мн.: ХАРВЕСТ, 2004. - 384 с.

12. Олег Резанов. История снайперского искусства. - М.: Братика, 2004. - 160 с., ил. - (серия "Братишка").

*Пригодська Ю.В.,
викладач кафедри тактико-спеціальної та вогневої
підготовки Одеського державного університету
внутрішніх справ
Надійшла 21.11.2012*

УДК 342.951:35.088 (477)

ВНУТРІШНІ ВІЙСЬКА МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: СТАН І ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ

Яровий С.А.

За роки незалежності в Україні відбулися суттєві зміни в основних складових Воєнної організації держави. Пріоритетним стало зменшення "військової складової" та реалізації базового системного принципу "одна функція - одна структура". Зокрема:

- суттєво зменшилася чисельність (із 780 до 192 тис.) та змінилася структура Збройних Сил України;

- відбулося розмежування завдань і функцій Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України;

- Прикордонні війська перетворені на Державну прикордонну службу України, з подальшою координацією і спрямуванням її діяльності Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України;

- створена Служба зовнішньої розвідки України - державний орган, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах;

- частини залізничних військ Збройних Сил України виведені зі складу Міністерства оборони й переформо-

вані у Державну спеціальну службу транспорту - спеціалізований державний орган транспорту у складі центрального органу виконавчої влади в галузі транспорту, призначений для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час і в умовах правового режиму воєнного та надзвичайного стану;

- на базі окремих підрозділів Служби безпеки України створена Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;

- на основі військ Цивільної оборони України, органів і підрозділів державної пожежної охорони створено Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту - спеціальне невійськове об'єднання аварійно-рятувальних та інших формувань, органів управління такими формуваннями системи центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

- зі складу МВС України виділено Державний департамент з питань виконання покарань (нині - Державна пенітенціарна служба України) тощо.

© С.А. Яровий, 2012